

Динара Калымбековна Садирбекованың 6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «**Болашак педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру**» атты диссертациялық зерттеуіне рецензенттің

ПІКІРІ

1. Зерттеу жұмысының өзектілігі мен оның жалпы Ғылыми және мемлекеттік бағдарламалармен (практиканың және Ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы

Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне қадам басып отырған жағдайда елдің технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салаларының қарқынды даму кезеңі бүгінгі білім беру жүйесінен ұлттық дәстүрді бойына сініріп, әлемдік озық деңгейге жетуге ұмтылатын, бәсекеге қабілеттілікпен танымал болуды көздейтін ұрпакты тәрбиелеуді талап етіп отыр. Ал бұл болса, оларды тәрбиелейтін мұғалімдердің кәсіби даярлығын жетілдіруді, соның ішінде олардың окушы тұлғасының дамуын, оқу-тәрбие үдерісін басқару іс-әрекеттеріне даярлығын қалыптастыруды қажет етеді. Президент Н.Ә.Назарбаевтың «Рухани жаңғыру: болашақ бағдар» бағдарламалық макаласында көрсетілген «қоғамдық сананы дамытудың» нәтижелі жүзеге асырылуы болашақ мұғалімнің бүгінгі жас ұрпакты саналы басқаруынан да талап етіледі» деген сөздері біздің ойымыздың жарқын айғағы.

Оған қоса «Қазақстан-2050» Стратегиясында «білім беру саласындағы менеджменттің аз дамығандығы, оны дамыту қажеттілігі» көрсетілсе, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «...қазіргі қоғамның басты талаптарының бірі – басқарушылық құзыреті дамыған жаңа тұрпатты адамды қалыптастыру» екендігіне баса назар аударылған. Осы айтылған міндеттер бүгінгі мұғалімнің кәсіби даярлығында олардың басқарушылық құзыреттілігін дамытуға мән беру қажеттігін көрсетеді. Өйткені болашақ мұғалімнің сынып ұжымын, окушының жеке тұлғасын, оқу-тәрбие үдерісін және т.б. адами корларды қажетті деңгейде басқару үшін оның бойында жоғары педагогикалық білімнің болуымен қатар білім берудегі басқару саласынан арнайы білім, біліктерінің болуы қажет етіледі.

Осылан орай қазіргі таңда мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің аясында білім берудегі ұйымдастырушылық, басқарушылық іс-әрекетті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін білім, білік, дағдыларын қалыптастырудың теориялық негіздерінің айқындалып, және оны практикаға ендіру әдістемесінің ұсынылып отырған диссертацияда қарастырылуының маңыздылығы зор.

Олай болса, Д.К.Садирбекованың корғауға ұсынып отырған диссертациялық еңбегінің «**Болашак педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру**» тақырыбында жазылуы, оның өзекті мәселені зерттеп отыргандығын дәлелдейді.

2. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі

Диссидент зерттеу проблемасын шешу мақсатында зерттеу міндеттерін дұрыс қалыптастырган. Қойылған зерттеу міндеттерін шешу барысында оларға сәйкес ғылыми нәтижелерге қол жеткізген:

- 1) болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздерін айқындаған;
- 2) педагог-менеджер тұлғасының құрылымы анықтаган және оған мазмұнды сипаттама берген;
- 3) болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасаган;
- 4) болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыруды әдістемелік түрғыдан негіздейген.

Бірінші ғылыми нәтиженің негізділігімен шынайылығы автордың болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың мәнін талдауымен қамтамасыз етіледі. Сондай-ақ, «басқару», «басқарушылық құзыреттілік» ұғымдары қарастырылған шетелдік және республикалық ғылыми әдебиеттерді талдау қана қоймай, ондағы ойларды өз пікірімен нақтылай түсүі мен түйінді ұғымдарға өзінің анықтамаларын беруі де алынған бірінші нәтиженің негізділігін дәлелдейді.

Екінші ғылыми нәтиженің негізділігі мен шынайылығы ізденушінің педагог-менеджер тұлғасының құрылымын жасауымен, оның мазмұнын терең негіздеуде басқару стилі, рөлі, түрлері, басқарудың гумандық бағыты, басқарушылық сапалар қарастырылған еңбектерге, отандық және шетелдік психологиялық-педагогикалық зерттеулерге жасаган талдауымен қамтамасыздандырылады.

Үшінші ғылыми нәтиженің негізділігі мен шынайылығы автордың «модель» ұғымы, басқарушылық құзыреттіліктің компоненттері зерттелген психологиялық-педагогикалық еңбектерге жасаған талдауымен, классикалық педагогикалық әдебиеттерді басшылыққа алуымен қамтамасыз етіледі. Сондай-ақ болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасауымен және оны тиімді жүзеге асырудың педагогикалық шарттарын анықтауымен, аталған модельдің әрбір құрылымдық бөлігін ғылыми түрғыда негіздеуімен дәлелденеді.

Төртінші ғылыми нәтиженің негізділігі мен шынайылығы диссиденттың 5B011000 - Физика, 5B011700 – Қазақ тілі және әдебиеті мамандықтарының жалпыға міндетті мемлекеттік стандартына, ондағы базалық және кәсіби пәндер бағдарламаларының мазмұнына жасаған талдауымен және олардағы бірқатар пәндердің мазмұнына толықтырулар енгізуімен, «Педагог менеджер» үйірмесінің мазмұнын жасауымен және оларды практикаға ендірудің әдістемесін әзірлеуімен қамтамасыз етіледі.

3. Ізденушінің диссертацияда тұжырымдалған әрбір Ғылыми нәтижесі (қағидасы) мен қорытындысының жаңалық дәрежесі

Бірінші алынған гылыми нәтиженің жаңалығы «басқару», «басқарушылық құзыреттілік» ұғымдарына өз түсініктерін беруімен анықталады. Автордың осы ұғымдардың өзара байланысын анықтауы да көнілге қонымыдь шықкан. Диссертацияда олардың мәні мен мазмұны толық сипатталған. Әсіресе, білім саласындағы басқару ұғымын зерттеуде оның екі негізгі деңгейін (білім беру ұғымдары басшысының басқаруы; мұғалімнің басқаруы) көрсетуі; басқару, менеджмент анықтамаларын салыстыра талдап, «басқару ұғымы іс-әрекеттің әр түрлері мен салаларында қолданылуына байланысты ауқымы кен. «менеджмент» кәсіби басқару дегенді білдіреді» деп ой түйіндеуі; әдебиеттерде «басқару» ұғымының үш бағытта (іс-әрекет, бір жүйенің екінші жүйеге әсері, субъектілердің өзара әрекеттестігі) қарастылылғанына талдау жасау нәтижесінде «басқару түсінігін зерттеу пәніне сәйкес «оқыту мен тәрбие үдерісінде субъектілердің өзараәрекеттестігінің адами қарым-қатынаста нәтижелі жүзеге асуын қамтамасыздандыру» деп, алдымен анықтап алуы және осы өзекті түйіннің диссертация бойы сақталып отыруы оның алынған жаңалығының құндылығына күмән туғызбайды (1-бөлім, §1.1). Сондай-ақ, диссиденттың «болашақ педагогтің басқарушылық құзыреттілігін оның окушы тұлғасының дамуын, сыныпты, сабак үдерісін басқару іс-әрекетін қамтамасыз ететін тұлғалық сапаларының, педагогикалық және менеджерлік білім, білік, дағдыларының кіріктірілген жиынтығы» деп анықтауы сенімді дәлелденген (1-бөлім, §1.2). Болашақ педагогтің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыруды негізге алатын жүйелік, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлық, құзыреттілік, аксиологиялық әдіснамалық тұғырларды мазмұндық тұрғысынан айқындаған (1-бөлім, §1.1).

Автордың екінші жаңалығының жаңа екендігін педагог-менеджер құрылымы мен оның мазмұнның алғаш рет айқындалуы дәлелдейді. Соның негізінде «педагог-менеджер» ұғымына «демократиялық стильдегі, ізгілікті бағыттағы; әдіскер, сарапшы, басқарушы, орындаушы, эмоционалдық реттеуші, шешен, шебер рөліндегі; тұлғалық, педагогикалық, менеджерлік құзыреттерге ие пән мұғалімі» деп өз анықтамасын беруін де ғылымға қосқан үлкен батыл қадамы деп атауға болады. Әсіресе, болашақ педагогтің басқарушылық құзыреттілігінің құрамын тұлғалық сапалар, педагогикалық және менеджерлік білім, білік, дағдылар деп үш топқа топтастырып, оларды іштей (тұлғалық - ізгілік қасиеттер, эмпатия, толеранттылық; педагогикалық - танымдық білімдер, зияткерлік біліктер, коммуникативтік дағдылар; менеджерлік - көшбасшылық қабілеттер, ұйымдастырушылық біліктер, шеберлік дағдылар) жіктел, диссертацияда жан-жақты талдау берілуі де (1-бөлім, §1.2). Д.К.Садирбекованаң диссертациялық зерттеуінің теориялық деңгейінің жоғарылығын айғақтайды.

Үшінші алынған гылыми нәтиженің жаңалығы докторанттың болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасауы болып табылады. Диссидент осы модельді

мақсаттық, технологиялық, ұйымдастырушылық, өлшемдік төрт бөліктен құрастырады. Мақсаттық бөлік аталған үдерістің мақсатын, әдіснамалық тұғырларын, принциптерін, стратегиясын қамтыса, технологиялық бөлігі - диагностикалық әдістемелерден, қалыптастыру бағдарламаларынан, оны жүзеге асыру формалары, әдістері мен құралдарынан құралады. Ұйымдастырушылық айқындау, қалыптастыру, қорытындылау экспериментін педагогикалық шарттарды сақтай отырып жүргізуді көздейді. Осылан байланысты Д.К.Садирбекова педагогикалық шарттарды негізде анықтаған және диссертацияның негізгі түйінді жібі саналатын білім беру субъектілерінің өзара әрекеттестігіне аса мән берген: 1) білім беру үдерісі субъектілерінің өзара әрекеттесуін жүзеге асыратын формалар, құралдармен толық қамтамасыздандыру; 2) өзара әрекеттестік негізінде оқытушы мен студент арасында иімді қарым-қатынас орнату; 3) педагогикалық практика үдерісінде оқытушы-студент-мұғалім оқу-кәсіби қоғамдастығын құру көнілге қонымды шықкан) (1-бөлім, §1.3).

Өлшемдік блокта болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігі қалыптақандығының нәтижесін айқындастырын өлшемдер, көрсеткіштер мен деңгейлер қарастырылады. Ал бұл болса, автордың тақырыбын жетік біліп қана қоймай, зерттеу әдіс-тәсілдерінде де өзіндік қолтаңбасының бар екендігін танытады. Оның аталған қалыптастырудың компоненттерін мотивациялық-құндылықты, когнитивтік, іс-әрекеттік, бағалаушылық-өлшемдік деп көрсетуі және оларға сәйкес өлшемдері мен көрсеткіштерін, деңгейлерін (жоғары, орта, төмен) анықтауы көнілге қонымды шықкан. Диссертацияда оларға жан-жақты сипаттама берілген (1-бөлім, §1.3).

Төртінші гылыми нәтижесінің жасауы болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесінің жасалуы болып табылады. Болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемесін кезеңдермен (рефлексиялық, танымдық, жобалаушылық) жүзеге асыру айқындалып, мазмұнды сипатталған. Сондай-ақ әдістемеге ендірілген аталған қалыптастыруды қамтамасыздандыратын мазмұны, әдістері мен формалары, құралдары да құптауға тұрарлық.

Автор әдістемесі кешенділігімен ерекшеленеді. Болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру мақсатында жасалған базалық міндетті пәндердің (Педагогика, Білім берудегі менеджмент, Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі); бейіндеуші міндетті пәннің (Бағалаудың өлшемдік технологиялары) бағдарламаларының мазмұннаға қосымшалар; педагог-менеджер үйірмесінің мазмұны осы проблеманы тиімді шешуге септігін тигизетіндігі анық (2-бөлім, §1, §2). Сондай-ақ автордың теориясы мен әдістемесінің біртұтастықта берілуін атап өтуге болады.

4. Ізденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталғандығы

Ізденушінің зерттеу барысында қол жеткізген нәтижелері мен жасаған қорытындылары мазмұнды құрылған ішкі біртұтастығымен, зерттеудің басты мақсатына – болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін

қалыптастыруды ғылыми тұрғыдан негізден, әдістемесін жасап және оларды педагогикалық жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісіне ендірудің моделін анықтауымен, педагогикалық шарттарынайқындауымен және әдістемесін жасауымен ерекшеленеді. Зерттеу жұмысының осы тұрғыда бағытталуы оның мақсаттық ұстанымымен, диссертация құрылымының нақтылығымен, ондағы әрбір белімдердің өзара идеялық байланыстырымы мен автордың теория мен практикаға енгізген ғылыми жаңалықтарымен сипатталады.

Диссертацияны Казақстандық педагогика ғылымы үшін маңызы бар еңбек деп айтуымызға болады. Өйткені мұнда педагогика ғылымы тұрғысынан бүгінгі күндегі көкейкесті проблема алғаш рет теориялық-әдістемелік тұрғыда шешімін тауып отыр. Сондықтан оның нәтижелерін оқу-тәрбие ісінің теориясы мен практикасында пайдалануға болады.

5. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткілікті толықтыруна растама

Диссертацияның негізгі қағидалары, нәтижелері, тұжырымдары мен қорытындысы автордың қазақстандық және шетелдік мерзімді ғылыми басылымдарда, нөлдік емес импакт факторлы журналдарда және халықаралық, республикалық ғылыми-практикалық конференциялардың материалдары жинағында басылым көрген. Издешінде зерттеу тақырыбы бойынша барлығы 11 ғылыми еңбегі жарияланған.

6. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндең кемшіліктер

Динара Калымбековна Садирбекованаң (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін дайындаған диссертациялық жұмысын толық аяқталған, өзбетінше орындалған жұмыс деп тұжырымдай келе, жоғарыда көрсетілген жетістіктермен қатар, диссертациялық жұмыстың мазмұны мен рәсімделуінде кеткен кейбір кемшіліктер де кездеседі.

1. Диссертацияның 54-ші бетінде диссидентант «Осы талдау жүргізілген еңбектердегі тұжырымды ойларға сүйене отырып, болашақ педагогтің басқарушылық құзыреттілігінің құрамы тұлғалық сапалардан, педагогикалық және менеджерлік білім, білік, дағдылардан тұрады деп тұжырымдаймыз» деген тұжырымдамасы өте орынды. Келтірілген тұжырымдамадағы менеджерлік сөзін диссертациялық зерттеу мәселесіне сәйкес басқарушылық сөзімен алмастырганда еңбектің құндылығы артпаса, кеміметтін еді.

2. Диссиденттің болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесінің аясында жасаған базалық және кәсіби пәндер бағдарламаларының мазмұнына қосымшалары (педагогика; білім берудегі менеджмент; тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі; бағалаудың өлшемдік технологиялары) ауқымды да жүйелі, тиімді жасалған. Осы қосымшалардың мазмұнын диссертациялық зерттеуде толықтай бергенде, еңбектің практикалық маңыздылығы бұрынғысынан да арта тусер еді.

3. Диссертацияда ішінара стильдік, орфографиялық қателер кездеседі.

7. Тиесті мамандық бойынша философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін беру мүмкіндігі туралы қорытынды

Осы айтылған кемшіліктер диссертациялық жұмыс нәтижелерінің теориялық және практикалық құндылығына нұқсан келтірмейді. Бұл жұмыс педагогика ғылымы саласындағы зерттеулерге қойылған қазіргі заман талаптарын қанағаттандырады деп санаймын. Өйткені еңбекте ғылыми-теориялық және практикалық түрғыда үлкен маңызға ие бүгінгі күннің өзекті проблемасы жан-жақты шешілген.

Садирбекова Динара Калымбековнаның «Болашақ педагогтардың басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру» атты диссертациясы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы Бақылау комитетінің талаптарына сәйкес орындалған. Оның авторы Садирбекова Динара Калымбековна 6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Рецензент,
Қ.А. Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік
университетінің ғылыми-зерттеу
істері жөніндегі вице-президенті
педагогика ғылымдарының
докторы, профессор

Беркимбаев К.М.